

3.4. ZÁVĚR

V části věnované osobnímu statutu fyzických osob jsme viděli, že český a anglický právní řád reprezentují dva hlavní (a značně odlišné) přístupy k dané otázce, a v závěru jsme toho využili k obecnějšímu porovnání obou přístupů, tedy aplikace státního občanství na straně jedné a domicilu na straně druhé. V případě právnických osob tomu tak není, neboť jak český, tak anglický právní řád se drží inkorporačního principu. Vzhledem k tomu, že předmětem této práce není obecně porovnávání inkorporačního principu a principu sídla, omezíme se v závěru na několik obecných poznámek, jež se vztahují k oběma analyzovaným právním řádům.

Velkým rozdílem oproti střetu mezi státním občanstvím a domicilem je určitá dynamika vztahu mezi inkorporačním principem a principem sídla. Zatímco v případě fyzických osob se právní řády již dlouhou dobu drží svých konceptů a nezdá se, že by jeden z nich, tzn. státní občanství nebo domicil, získával více přívrženců nebo je naopak ztrácel, u právnických osob lze pozorovat pozvolný přechod k inkorporačnímu principu a ústup principu sídla.

Viděli jsme, že v Anglii má inkorporační princip dlouhou tradici, sahající nejméně do roku 1728³⁵⁸. Ostatní právní řády oblasti common law pak odvozují svůj přístup ze stejného zdroje a přes tvůrčí přístup k anglickému právu zřídka opouštějí jeho principy. Nejinak je tomu i v našem případě a princip sídla se v anglosaském právu nijak neobjevuje (s určitou výjimkou výše uvedených nadnárodních forem právnických osob, platící i pro Anglii a ostatní evropské common law systémy). V některých kontinentálních právních řádech naopak dochází k posunu, opuštění tradičního principu

sídla a převzetí principu inkorporačního. Viděli jsme již, že je to případ České republiky, kde byly, navzdory principu sídla zděděnému z rakouských dob, nejpozději od roku 1958 připouštěny principy oba a v roce 1964 se pak plně prosadil princip inkorporační.

Stejný vývoj proběhl např. i v Nizozemí. V této zemi se tradičně uplatňoval princip sídla, jenž byl však opuštěn zákonem z r. 1959³⁵⁹. Ten sice zároveň výslovně nezavedl princip inkorporační,³⁶⁰ ale učinila tak judikatura, a existující rozhodnutí nizozemského Nejvyššího soudu z roku 1990 je pokládáno za „explicitní a bezpodmínečné přijetí inkorporačního principu.“³⁶¹ Obdobný vývoj lze sledovat i ve Švýcarsku, kde přijetím nového spolkového zákona o mezinárodním právu soukromém z roku 1987³⁶² také došlo k výrazné změně, v zásadě znamenající posun od principu sídla k principu inkorporačnímu.³⁶³

Zásadní roli pak sehrála řada rozhodnutí Evropského soudního dvora na dané téma. Úmyslně jsme se tomuto tématu nevěnovali, neboť je dostatečně zpracováno ve spolehlivých textech³⁶⁴ a navíc, vzhledem k pozici zaujaté ESD, má tato význam především pro státy držící se principu sídla. Je však potřeba alespoň zdůraznit, že ESD se již rozsudkem *Ueberseering*³⁶⁵ „v otázce uznávání společností definitivně postavil na stranu inkorporační teorie“³⁶⁶ a „definitivní vítězství inkorporační teorie v právu ES ... též ve vztahu k jejím širším dopadům“³⁶⁷ pak znamenal rozsudek *Inspire Art*³⁶⁸ (s čímž není v rozporu zdánlivé uplatnění principu sídla na evropské formy právnických osob, viz výše).

Posun směrem k inkorporačnímu principu tak je objektivně existující fenomén, pozorovatelný v právních řádech existujících v podmínkách tak odlišných, jako byly ty

v Československu a v Nizozemí koncem 50. let minulého století, a v poslední době i v právu celého Evropského společenství. Analyzovat důvody, jež k tomu vedly a vedou, by znamenalo jít daleko za rámec této práce. Je však třeba zdůraznit, že nelze vystačit s obvyklou tezí, že inkorporační princip se prostě prosazuje ve „státech, jež upřednostňují liberální přístup a jež mají velký zájem na svobodě obchodování a podnikání“³⁶⁹. Tento názor je jistě pravdivý, ale nevysvětluje zdaleka vše – Nizozemí bylo státem s rozvinutým obchodem dříve než Anglie a na zavedení inkorporačního principu si přesto muselo počkat až do nedávné doby, Československo 50. a 60. let naopak nebylo příkladem státu, pro nějž by svobodné podnikání představovalo prioritu, přesto se k inkorporačnímu principu přiklonilo.

Zároveň však také nelze přehlédnout, že mnoho právních řádů se stále drží principu sídla a že se opět jedná (a historicky jednalo) o právní řády značně odlišné. Tradičně ovšem princip sídla uplatňují Francie a Německo³⁷⁰, ale dále např. i Polsko³⁷¹ (jehož zákon o mezinárodním právu soukromém³⁷², obsahující též diskutovaný princip, byl vydán jen rok poté, kdy se československé právo přiklonilo k principu inkorporačnímu) či Rumunsko³⁷³. Opět jistě nelze tvrdit, že by Německo mělo menší zájem na svobodném obchodu než Anglie nebo že by Polsko neprošlo liberální transformací ekonomiky i právního řádu.

Výše uvedené příklady tedy ukazují, že hranice mezi oběma principy nevede po hranici práva anglosaského a kontinentálního ani po dřívější hranici práv států kapitalistických a socialistických nebo nyní států tradičně kapitalistických a reformních. Velmi podobné právní řády, vzniklé či existující ve velmi podobných podmínkách, zaujímají opačná stanoviska a naopak velmi odlišné právní řády, fungující ve zcela

odlišných politickoekonomických podmínkách, se shodují na jednom či druhém principu. Už to samo o sobě naznačuje, že najít logické zdůvodnění rozdílů je patrně nemožné. Jakýkoliv obecný důvod, pokoušející se vysvětlit, proč konkrétní právní řád uplatňuje jeden z obou principů, bude vyvrácen poukazem na obdobný právní řád, založený na obdobné filosofii, který uplatňuje princip opačný (a též poukazem na odlišný právní řád, vycházející z odlišné filosofie, jenž obsahuje princip totožný).

Anglosaská právní věda, jež má historicky nejvíce co říci k inkorporačnímu principu, zdůrazňuje, kromě pružnosti a výhodnosti pro obchodní styk, ještě jeden jeho rys, již zmíněný výše – je jím „uznávaná nutnost jistoty v obchodních transakcích“³⁷⁴ a s ní související fakt, že princip nabízí „jednoduché a rychlé určení osobního statutu společnosti, který je navíc dán jednou provždy“³⁷⁵. Není tak náhodou, že angličtí autoři často věnují sídlu větší prostor než domicilu (a všeobecně místu inkorporace), přestože jeho význam v anglickém právu je menší – shledávají totiž problematiku sídla složitější a obtížnější, zatímco u místa inkorporace se vystačí s několika jednoduchými pravidly. Jednoduchost a právní jistota jsou jistě hodnoty, na kterých mají zájem všechny právní řády bez ohledu na okolnosti, v nichž působí. To samozřejmě opět nevysvětluje, proč se jiné právní řády drží principu sídla. Tyto k tomu mají též své dobré důvody – bývá především uváděn problém tzv. Delaware efektu a další³⁷⁶.

Z dlouhodobého pohledu se však zdá, že princip sídla je v defenzivě, pokud ne přímo na ústupu. Případy přechodu na inkorporační princip a absence opačného pohybu, stejně jako judikatura ESD, jsou nejlepšími důkazy, že inkorporační princip, se svou jednoduchostí a právní jistotou, má patrně více co nabídnout, alespoň v současných ekonomických podmínkách. Jde o vývoj pomalý a nesnadný (jak o tom svědčí i různé

návrhy mezinárodních konvencí, pokoušející se o sblížení právních řádů, kterými jsme se nezabývali, neboť žádný z nich nebyl přijat), ale reálný. Konstatovali-li jsme, že kontinentální koncept státního občanství coby hraničního ukazatele pro osobní statut fyzických osob se zdá být přiměřenější než anglosaský domicil, lze také říci, že u právnických osob je třeba dát přednost původně anglosaskému principu inkorporačnímu. Anglické i české právo mohou být dobrými příklady jeho úspěšného fungování a celý koncept pak také může sloužit za příklad výhodnosti přejímání těch původně cizích idejí, jež se již osvědčily jinde. Lze očekávat, že další právní řády, v EU i pod vlivem judikatury ESD, budou následovat tento příklad, a pojednání o osobním statutu právnických osob lze ukončit optimističtěji než to o osobách fyzických – v případě právnických osob lze pozorovat posun k větší jednotě a anglické a české právo, přes veškeré své nedokonalosti, a přes zásadní odlišnost v mnoha směrech, jsou z těch, jež na tomto poli mohou ukazovat cestu.